

УДК 9.94.930.85

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2022-39-5>

МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЧИННИК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Худавердієва Вікторія Анатоліївна,
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму
Державного біотехнологічного університету
viki75807@gmail.com
orcid.org/0000-0002-0100-5079*

Мета дослідження полягає у виявленні тенденцій та закономірностей розвитку міжнародного туризму як чинника європейської інтеграції України: в історичному та сучасному аспектах, дослідити історію розвитку міжнародного туризму у світі та Україні, проаналізувати проблеми та перспективи розвитку міжнародного туризму. У статті досліджено вплив історичного розвитку інтеграційних процесів та глобалізаційних перетворень у світі на сучасний стан туристичної індустрії в Україні.

Методи. У роботі використано загальнонаукові методи та прийоми дослідження: аналіз, синтез, порівняння, аналіз статистичних даних. Проведений аналіз точок зору зарубіжних та вітчизняних авторів з питань дослідження міжнародного туристичного ринку дозволив обґрунтувати історичні аспекти розвитку міжнародного туризму як фактора європейської інтеграції України, а також визначити актуальні напрямки розвитку туризму у контексті євроінтеграційних процесів в Україні.

Результати. За допомогою статистичних методів дослідження проаналізовано динаміку основних показників діяльності туристичної індустрії світу та України за період 2009–2021 рр. та визначено вплив факторів на ефективність розвитку цієї галузі; обґрунтовано перспективи подальшого сталого співробітництва України з країнами Європейського Союзу у туристичній галузі. На основі статистичних даних міжнародних організацій: Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC), Організації об'єднаних націй (ООН) – були вивчені показники міжнародних туристичних потоків, виявлено основні тенденції розвитку міжнародного туризму на сучасному етапі.

Висновки. У процесі дослідження встановлено: значний вплив на динаміку зростання міжнародних туристичних потоків має європейська інтеграція, процеси розширення якої мають місце у країнах Європейського Союзу. Сучасний етап економічного розвитку України визначається реалізацією міжнародної економічної політики, спрямованої на здійснення європейської інтеграції України, у тому числі на забезпечення розвитку рекреаційно-туристичної діяльності між країнами.

Ключові слова: історичні етапи розвитку міжнародного туризму, європейська інтеграція України, Європейський Союз (ЄС), статистика міжнародного туризму, історико-економічні аспекти туризму.

INTERNATIONAL TOURISM AS A FACTOR OF EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE: HISTORY, CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Khudaverdiyeva Viktoriya Anatolyivna,
*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Tourism
State Biotechnological University
viki75807@gmail.com
orcid.org/0000-0002-0100-5079*

Purpose. The purpose of the study is to identify trends and regularities in the development of international tourism as a factor in the European integration of Ukraine: in historical and modern aspects, to investigate the history of the development of international tourism in the world and in Ukraine, to analyze the problems and prospects of the development of international tourism. The article examines the influence of the historical development of integration processes and globalization transformations in the world on the current state of the tourism industry in Ukraine.

Methods. The work uses general scientific methods and techniques of research: analysis, synthesis, comparison, analysis of statistical data. The analysis of the points of view of foreign and domestic authors on international tourism market research made it possible to substantiate the historical aspects of the development of international tourism as a factor in the European integration of Ukraine, as well as to determine the current directions of tourism development in the context of European integration processes in Ukraine.

Results. With the help of statistical methods, the dynamics of the main indicators of the tourism industry of the world and Ukraine in the period 2016-2019 and their influence on the effectiveness of the development of this sphere were analyzed, and the prospects of further cooperation between Ukraine and the EU countries in the tourism industry were proven. Based on the statistical data of international organizations: the World Tourism Organization (UNWTO), the World Tourism and Travel Council (WTTC), the United Nations (UN), indicators of international tourist flows were studied, and the main trends in the development of international tourism at the current stage were identified.

Conclusions. In the process of research, it was established that European integration, the processes of expansion of which are taking place in the countries of the European Union, has a significant influence on the dynamics of the growth of international tourist flows. The current stage of Ukraine's economic development is determined by the implementation of international economic policy aimed at the European integration of Ukraine, including ensuring the development of recreational and tourist activities between countries.

Key words: historical stages of development of international tourism, European integration of Ukraine, European Union (EU), statistics of international tourism, historical and economic aspects of tourism.

Вступ. Міжнародний туризм бере початок у середині XIX ст. у найрозвиненіших країнах світу (Шаповал, 2019). Міжнародний туризм розвивається в тісному взаємозв'язку з іншими сторонами міжнародного життя і реагує на загальне політичне та економічне становище не тільки у світі, але і в окремих країнах. Цим пояснюється нерівномірність розвитку у різні роки.

Мета дослідження полягає у виявленні тенденцій та закономірностей розвитку міжнародного туризму як фактора європейської інтеграції України, аналізі проблем та перспектив розвитку міжнародного туризму. Для досягнення поставленої мети необхідне виконання таких завдань: дослідити історичні етапи розвитку міжнародного туризму у світі та Україні, проаналізувати динаміку розвитку міжнародного туристичного ринку на сучасному етапі розвитку; визначити перспективи розвитку міжнародного туризму в умовах євроінтеграційних процесів в Україні.

Матеріали та методи дослідження. Проведене дослідження засноване на офіційній інформації, що публікується міжнародними організаціями: Всесвітньою туристською організацією (UNWTO), Всесвітньою радою з туризму та подорожей (WTTC), Організацією об'єднаних націй (ООН) (Вовк, 2014). Проведений аналіз точок зору зарубіжних та вітчизняних авторів з питань дослідження міжнародного туристичного ринку дозволив обґрунтувати історичні аспекти розвитку міжнародного туризму як фактора європейської інтеграції України, а також визначити актуальні напрямки розвитку туризму у контексті євроінтеграційних процесів в Україні.

1. Історія розвитку міжнародного туризму як специфічної форми міжнародної торгівлі послугами

Правове регулювання міжнародного туризму на багатосторонній основі здійснюється насамперед у рамках ООН, на яку покладено основне завдання з налагодження міжнародного співробітництва в розв'язанні проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру. Саме в рамках ООН було розроблено та прийнято основні міжнародні конвенції та угоди з питань

правового регулювання міжнародного туризму, які склали основу міжнародного туристичного права (Збірник договорів ООН, 1982). До них відносяться: Загальна декларація прав людини 1948 р., ст. 24 якої закріплює за кожною людиною «право на відпочинок і вільний час, включаючи розумне обмеження робочого часу та періодично оплачувані відпустки»; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р., згідно зі ст. 7 і 15 якого держави «зобов'язуються забезпечити кожній людині право на відпочинок, вільний час, розумне обмеження робочого часу і періодично оплачувані відпустки, а також оплату за святкові дні»; Міжнародний пакт щодо економічних, цивільних і політичних прав 1966 р., ст. 1 і 12 якого свідчать: «Для забезпечення свого культурного розвитку всі народи мають право вільно розпоряджатися природними багатствами та ресурсами»; «кожному громадянину належить право на вільне пересування і право залишати будь-яку країну, включаючи власну»; Загальна резолюція Римської конференції ООН з міжнародного туризму та подорожей 1963 р.; Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва у Європі 1975 р.; Манільська декларація по світовому туризму (прийнята Всесвітньою конференцією з туризму) 1980 р.; Документ Акапулько (Мексика) за підсумками обговорення дій щодо поступового досягнення цілей, намічених Манільською декларацією по світовому туризму, 1982 р.; Хартія туризму (Кодекс туриста) 1985 р.; Підсумковий документ Віденської зустрічі представників держав – учасниць Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1989 р.; Гаазька декларація з туризму 1989 р.; Декларація Світового туристичного форуму Всесвітньої конференції міністрів з туризму (м. Осака, Японія) 1994 р. та ряд інших міжнародних конвенцій та угод, що регулюють міжнародно-правові аспекти туризму (Жарков, 2014).

До регіональних міжнародних договорів у сфері туризму можна віднести, наприклад, Угоду в галузі туризму країн Співдружності Незалежних Держав (СНД) від 23 грудня 1993 р., основна мета якої – спрощення прикордонних

і митних формальностей, координація співробітництва в рамках міжнародних організацій, включаючи ВТО. На даний період поглиблення безпосереднього партнерства є найперспективнішим у межах членства України у складі ВТО та її керівного органу – Виконавчої Ради, Ради з туризму держав СНД, ОЧЕС, ЦЄІ, участь у діяльності світових та міжнародних структур усіх рівнів: ООН, Рада Європи, ЄС і тому подібне. Співпраця із цими організаціями сприятиме виходу України на міжнародний рівень розвитку туризму. Тому подолання перешкод на шляху співробітництва є важливим кроком для майбутньої туристичної галузі (Жарков, 2014).

Угода про партнерство та співробітництво (УПС) між Україною та Європейським Союзом 1994 р. заклала міцний фундамент для розвитку діалогу сторін з політичних, економічних, культурних питань на початку XXI сторіччя. Угода 1994 р. має базовий характер, вона містить спільні положення про співпрацю між Європейським Союзом та Україною. УПС має рамковий характер, багато її положень потребують подальшого розвитку та конкретизації в рамках спеціальних двосторонніх угод з окремих питань. Деякі статті УПС закріплюють не просто можливість, а навіть необхідність укладання таких угод (наприклад, статті 21–22). Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом (УПС) мислилася його творцями як логічне продовження Угоди між СРСР та Європейськими співтовариствами про торгівлю та комерційне та економічне співробітництво 1989 р., що зазначається у преамбулі та ст. 108 УПС. Після набуття чинності УПС замінила своїми положеннями Угоду 1989 р., що застосовувалася до відносин між Україною та ЄС *mutatis mutandis*. Найважливішим доказом, який пояснює необхідність нової Угоди, є викладене в преамбулі положення про те, що Україна докладає зусиль в економічній сфері, спрямованих на перехід від становища країни з державною торгівлею та плановою економікою до ринкової економіки (Угода про партнерство, 1994).

Угода 1994 року передбачає співробітництво сторін з широкого спектру питань, в основному в галузі економіки, але не тільки. Безперечно, що пріоритет у співпраці між Україною та Європейським Союзом на довгострокову перспективу надається побудові тісних економічних відносин аж до створення зони вільної торгівлі. Однак серед цілей УПС, перерахованих у ст. 1, ми знаходимо забезпечення відповідних рамок для політичного діалогу сторін, заохочення сталого розвитку, зміцнення політичних та економічних свобод, підтримку зусиль України щодо зміцнення її демократії, забезпечення основи для соціального та культурного співробітництва, а також заохочення діяльності, що становить взаємний інтерес.

Отже, Угода про партнерство та співробітництво є документом комплексного характеру, спрямованого на розвиток взаємовідносин Сторін у різних сферах життєдіяльності. УПС закладає загальні принципи співробітництва України та Союзу, такі як: повага до демократичних принципів і прав людини у сенсі Гельсінського акту 1975 р. та Паризької хартії для нової Європи 1990 р. (ст. 2); співпраця з іншими незалежними державами Східної Європи (ст. 3); спільні зусилля Сторін щодо створення зони вільної торгівлі між ними (ст. 4), побудова торгових відносин на основі принципів Генеральної угоди з тарифів і торгівлі з урахуванням майбутнього вступу України до СОТ (ст. 5).

Політичне співробітництво на основі УПС, іменоване в Угоді 1994 р. політичним діалогом, включає встановлення більш активних політичних зв'язків шляхом економічного зближення, сприяння зближенню позицій з міжнародних питань, що є предметом спільної стурбованості при зміцненні тим самим безпеки та стабільності, співпраця з питань щодо дотримання принципів демократії та прав людини (ст. 6). Такий політичний діалог має проводитись регулярно, в одній із форм, перелічених у статтях 7–9 УПС. У Законі України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. № 1629-IV було прописано механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі. Така відповідність має бути досягнута за рахунок адаптації законодавства, а як відомо, адаптація – форма гармонізації.

Відповідно до основних напрямів зовнішньоекономічної інтеграції України співпраця України та Європейського Союзу є одним із пріоритетних напрямів такої інтеграції і становить особливий інтерес, адже Україна намагається реалізувати європейські пріоритети та цінності не тільки в економіці, а й у суспільно-політичному житті. Гармонізація законодавства є необхідним кроком (етапом) на шляху євроінтеграції України. Питання гармонізації двох правових систем – України та Європейського Союзу – надзвичайно актуальне сьогодні, оскільки проблема адаптації полягає вже не лише у створенні нових нормативно-правових актів національного законодавства, що враховують досвід правового регулювання економіки Європейським Союзом, а й у упорядкуванні та гармонізації існуючих. Окремим питанням гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу в науці вже було приділено увагу, проте адміністративно-правовим принципам гармонізації національного законодавства у сфері легалізації суб'єктів підприємницької діяльності із законодавством ЄС не було приділено достатньої уваги. Відповідно

до ст. 52 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейською Спільнотою та державами-членами – Закон України від 10.11.1994 № 237/94-ВР, Україна взяла на себе зобов'язання привести своє чинне законодавство у відповідність до вимог законодавства Європейського Союзу. Цей механізм включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інститутів та інші додаткові заходи, необхідні для ефективної правотворчості та правозастосування. Метою адаптації законодавства України до законодавства ЄС є зближення правової системи України з *Acquis communautaire* (*acquis*).

Правову основу міжнародного співробітництва у галузі туризму складають міжнародні договори України, укладені відповідно до Закону України «Про міжнародні договори України». Держава сприяє розширенню та зміцненню міжнародного співробітництва в галузі туризму на принципах та нормах, розроблених Всесвітньою туристичною

організацією (UNWTO). Органом державної влади, який забезпечує представництво та реалізацію інтересів України у галузі туризму у відносинах з іншими країнами та з міжнародними туристичними організаціями, є центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері туризму та курортів, який у встановленому порядку бере участь в укладанні міжнародних договорів з питань туризму.

Значення туризму у світі постійно зростає, що пов'язано зі зростанням впливу туризму на економіку окремої країни. В економіці окремої країни міжнародний туризм виконує низку важливих функцій: а) Міжнародний туризм – джерело валютних надходжень для держави та засіб для забезпечення зайнятості. Згідно з розрахунками український номінальний ВВП зростав найшвидшими темпами в Східній Європі – з \$90,6 млрд. у 2015 р. до \$131 млрд. у 2018 р. р. становила \$180/міс.) (табл. 1).

Таблиця 1

Валовий внутрішній продукт України з 2012 по 2021 роки. (млн. грн.)

Роки	Валовий внутрішній продукт України (млн. грн.)			Номінальний ВВП України в розрахунку на душу населення				
	Номінальний ВВП (у фактичних цінах))	Реальний ВВП (у цінах 2012 року)	Різниця (реальний – номінальний)	грн.	%	долл. США	%	Населення (тис.)
2012	1408889	1304064	-104825	30912,5	7.3%	3856,8	8.0%	45577
2013	1454931	1410609	-44322	31988,7	3.5%	4030,3	4.5%	45483
2014	1566728	1365123	-201605	35834,0	12.0%	3014,6	-25.2%	43722
2015	1979458	1430290	-549168	46210,2	29.0%	2115,4	-29.8%	42836
2016	2383182	2034430	-348752	55853,5	20.9%	2185,9	3.3%	42668
2017	2982920	2445587	-537333	70224,3	25.7%	2640,3	20.8%	42477
2018	3558706	3083409	-475297	84192,0	19.9%	3095,2	17.2%	42269
2019	3974564	3675728	-298836	94589,8	12.4%	3659,8	18.2%	42019
2020	4194102	3818456	-375646	100432,5	6.2%	3725,6	1.8%	41760
2021	5459574	4363582	-1095992	131907,2	31.3%	4834,3	29.8%	41389

*Джерело: [Міністерство фінансів, 2012–2021]

Таблиця 2

Найбільш відвідувані міста світу у 2022 році (ТОП-10), млн. іноземних туристів

Ранг	Місто	Держава	Кількість іноземних туристів, млн. осіб
1	Гонконг	Китай	26,6
2	Бангкок	Таїланд	21,2
3	Лондон	Великобританія	19,2
4	Сінгапур	Сінгапур	16,6
5	Макао	Китай	15,4
6	Дубай	ОАЕ	14,9
7	Париж	Франція	14,4
8	Нью-Йорк	США	12,7
9	Шеньчжень	Китай	12,6
10	Куала-Лумпур	Малайзія	12,3

*Джерело: [Mastercard Global Destination Cities Index, 2021]

Лише у 2017 р., як бачимо, намітилося деяке економічне зростання, але за показником ВВП на душу населення Україна перемістилася на останнє місце в Європі.

Розвиток міжнародного туризму призводить до розвитку економічної інфраструктури країни та мирних процесів. Таким чином, міжнародний туризм слід розглядати, узгоджуючи економічні відносини окремих країн. Спираючись на аналітичні дослідження та останні звіти компаній зі світовим ім'ям, включаючи Mastercard та Euromonitor International, встановлено рейтинг найбільш відвідуваних міст у світі у 2022 році (табл. 2) (Mastercard Global Destination Cities Index, 2021; European Cities Marketing Benchmarking Report, 2021).

Найвідвідуваніше місто у світі у 2022 році – це Гонконг. Блискучий мегаполіс, розташований у південно-східній частині Китаю, більш ніж на 5 млн. щорічних відвідувачів випереджає найближчого попередника – Бангкок, який ще зовсім недавно міцно утримував перше місце. За прогнозами експертів, один із найбільших світових фінансових центрів через кілька років відвідуватимуть не менше 31 млн. осіб, а до 2025 року цифра наблизиться до 44 млн. Лондон – це найбільш відвідуване місто світу серед європейських держав. Незабаром британська столиця очікує понад 20 млн. гостей, а до 2025 року кількість відвідувачів має перевищити 25 млн.

2. Історичний шлях європейської інтеграції України в міжнародний туристичний простір

Найкращі досягнення організаційної та туристичної діяльності в Україні закладалися ще на початку 20-х років. ст. У березні 1918 року, як підрозділ Міністерства народної освіти України, було створено екскурсійний відділ, яким керувала член Центральної Ради С. Русова. У 20-ті роки екскурсійну роботу вели такі структури: екскурсійно-виставково-музейний відділ Наркому УРСР (1919–1928 рр.), Українське змішане пайове товариство (1928–1929 рр.), Товариство пролетарського туризму (1926–1930 рр.) (Долженко, 1998).

Українські туристичні установи були упорядковані Всесоюзному добровільному товариству пролетарського туризму та екскурсій та акціонерному товариству «Інтурист». Створене у квітні 1929 р. (керівник А. Сванідзе), за 10 років своєї діяльності воно прийняло в СРСР 1 млн. іноземних туристів. Тільки 1938 р. з його балансі перебувало: 27 готелів, 26 ресторанів, 334 автомобіля з оборотом коштів у 98 млн. карб. (Долженко, 1998). З 50-х років ВАТ «Інтурист» мало понад 100 відділень та агенцій по всьому СРСР, у тому числі 7 в Україні. У 1964–1965 рр. у Києві було збудовано туристичні заклади, які є найкращими і сьогодні: готель «Дніпро» (на сучасній Європейській площі) та мотель-кемпінг «Пролісок» (на житомирській трасі); у 2001 році першим

у державі статус 5-зіркового отримав відреставрований готель «Україна» (збудований у 1908 році).

Високий рівень розвитку туризму в Україні є необхідною складовою частиною формування сучасної національної економіки. За роки незалежності в Україні також досягнуто певних результатів у міжнародному туризмі. Так, у 1997 році у місті Стамбул на II Генеральній Асамблеї ВТО Україну було прийнято до дійсних членів цієї міжнародної міжурядової організації. 20 жовтня 1997 року на 12-й сесії Генеральної асамблеї (ГА) ВТО, що відбулася у місті Стамбулі (Туреччина), Україна стала дійсним членом цієї організації на підставі Доручення Кабінету Міністрів України (КМУ) від 16.10.1997 № 20593/45; доручення КМУ від 15.06.1999 № 11575/45 і доручення КМУ від 04.10.1999 (Вовк, 2018).

Вже у вересні 1999 р. на тринадцятій сесії Генеральної Асамблеї ЮНВТО (Сантьяго, Чилі) нашу країну було обрано до Виконавчої Ради ЮНВТО. 3 травня 2000 р. надзвичайний і повноважний посол України в Королівстві Іспанія та Князівстві Андорра здійснює відповідні функції постійного представника України при Всесвітній туристичній організації.

На цій же сесії Генеральної Асамблеї ЮНВТО вчено-науково-виробничий комплекс «Туризм, готельне господарство, економіка та право» (м. Київ) вступив до Ділової Ради (ДР) ЮНВТО. Членом ДР також є готель «Дніпро» (КМУ).

6 квітня 2017 р. Європейський парламент (ЄП) проголосував за це. 17 травня 2017 р. відбулася церемонія підписання відповідного акту, а 11 червня 2017 р. новий порядок набув чинності. Громадяни України з того часу здійснили 42,6 млн. поїздок до країн ЄС. Найпопулярнішим напрямом була Польща, яка дозволила і тимчасове працевлаштування (КМУ, 2011). Процес зближення України та ЄС прискорився, зв'язки зміцнилися. І в економічній, і в політичній, і в правовій сферах відбулися зміни, які, на наш погляд, вже зробили процес незворотнім. Він ще більше наблизився до переходу у процес набуття членства.

Глобальність процесів у розвитку сучасного туризму формує нові умови для діалогу різних культур і національних традицій у системі світових взаємин. Діалог культур, у свою чергу, ставить проблему пошуку загальнолюдських цінностей для плідної позитивної співпраці та взаєморозуміння. Орієнтація на загальнолюдські цінності – природна відповідь сучасного туризму на виклик часу. За даними Національної туристичної організації України, кількість в'їздів міжнародних туристів до України у 2020 р. склала 3,3 млн. осіб, а виїзд громадян України дорівнює 11,2 млн. осіб, що у різниці становить 7,8 млн. осіб усіх міжнародних туристичних подорожей. (табл. 3) (USAID, 2020). З 2007 року в Україні засновано Асоціацію

ділового туризму (BTA Ukraine), яка об'єднує професіоналів цієї сфери для покращення якості послуг. Асоціація працює над проектами, які надають бізнесу нові можливості та дозволяють взаємодіяти потенційним партнерам із різних країн (Словенко, 2019).

Регіональний розподіл міжнародних потоків з діловими цілями загалом збігається з регіональною структурою міжнародних туристичних потоків. Це відбувається у домінуванні трьох регіонів:

Європейського (переважно Західна Європа), Американського (переважно Північна Америка) та Азіатсько-тихоокеанського. Міжнародні туристичні потоки з діловими цілями мають низку особливостей: 1. Переважна більшість ділового туризму внутрішньорегіонального (між країнами Європи, між США, Канадою та Мексикою, а також між країнами АТР) над міжрегіональним та міжконтинентальним. 2. Головні туристичні потоки з діловими цілями зароджуються у найрозвиненіших

Таблиця 3

В'їзд іноземців та осіб без громадянства в Україну і виїзд громадян України за кордон за даними Державної прикордонної служби і Національної туристичної організації України (осіб)

Рік	В'їзд іноземців та осіб без громадянства в Україну	Виїзд громадян України за кордон	Сальдо
2009	20798342	15333949	5464393
2010	21203327	17180034	4023293
2011	21415296	19773143	1642153
2012	23012823	21432836	1579987
2013	24671227	23761287	909940
2014	12711507	22437671	-9726164
2015	12428286	23141646	-10713360
2016	13333096	24668233	-11335137
2017	14229642	26437413	-12207771
2018	14342290	27976681	-13634391
2019	13709562	29345897	-15636335
2020	3382097	11251406	-7869309

*Джерело: [USAID, 2020]

Таблиця 4

Рейтинг найкращих напрямків у світі для ділових поїздок

Класифікація	Місто призначення	Країна	Бал	Рейтинг
1	Нью-Йорк	Сполучені Штати	69,27	AAA
2	Париж	Франція	66,19	AAA
3	Лондон	Сполучене Королівство	65,47	AAA
4	Токіо	Японія	65,06	AAA
5	Сінгапур	Сінгапур	64,54	AA+
6	Рим	Італія	64,29	AA+
7	Гаваї	Сполучені Штати	63,87	AA+
8	Гонконг	Гонконг	63,78	AA+
9	Пхукет	Таїланд	62,94	AA+
10	Вашингтон	Сполучені Штати	62,26	AA+
11	Амстердам	Нідерланди	61,36	AA
12	Пекін	Китай	61,35	AA
13	Лас Вегас	Сполучені Штати	61,33	AA
14	Дубай	Об'єднані Арабські Емірати	61,07	AA
15	Бангкок	Таїланд	60,21	AA
16	Гоа	Індія	60,19	AA
17	Балі	Індонезія	60,14	AA
18	Лос-Анджелес	Сполучені Штати	59,91	AA-
19	Сеул	Південна Корея	59,88	AA-
20	Афіни	Греція	59,58	AA-

*Джерело: [Миллер, 2020]

країнах світу. 3. Відбуваються інтенсивні обміни діловими туристами між суміжними країнами (WTTC, 2020).

Міжнародний туризм із діловими цілями, як і зовнішня торгівля у світовому господарстві, відображає такий поділ праці, при якому у експорті головну роль грають високорозвинені країни світу. Міжнародний діловий туризм є важливим джерелом валютних надходжень і навіть у високорозвинених країнах істотно впливають на стан платіжних балансів. У низці таких країн надходження міжнародного туризму, зокрема міжнародного обміну діловими туристичними послугами, становлять значну частину доходів від експорту товарів та послуг. Згідно з рейтингом журналу CEO WORLD за 2020 рік Нью-Йорк був названий найкращим у світі місцем для ділових зустрічей. Париж посів 2-е місце у списку, за ним слідує Лондон (3-є місце), Токіо (№ 4) та Сінгапур (№ 5) (табл. 4).

Журнал помістив Рим на шосте місце у списку, випередивши Гаваї та Гонконг. Пхукет у Таїланді та Вашингтон, округ Колумбія, завершують список із дев'ятьма та десятьма місцями відповідно. Амстердам у Нідерландах посів 11-е місце, за ним йдуть Пекін (12-е місце) та Лас-Вегас (13-е місце). Тим часом Дубай посів 14-е місце у рейтингу найкращих напрямків світу для ділових мандрівників 2020 року, складеному журналом CEO WORLD. Бангкок зайняв п'ятнадцяте місце, за ним йдуть Гоа (шістнадцяте), Балі (сімнадцяте), Лос-Анджелес (вісімнадцяте) і Сеул у Південній Кореї, який посів дев'ятнадцяте місце. Зі 125 найкращих напрямків у світі для ділових мандрівників столиця Греції Афіни посіла 20-е місце.

У 2021 році Китай був провідним світовим ринком ділових поїздок, і його загальні витрати на поїздки становили майже 295 мільярдів доларів США. З трохи більш ніж половиною цієї цифри Сполучені Штати посіли друге місце у списку. У тому році світова індустрія ділових поїздок дуже постраждала від пандемії COVID-19 (Лопес, 2021).

Після 1950-х років у світі спостерігався швидкий розвиток ділового туризму, що зумовили такі фактори, як: економічне зростання як у розвинених, так і в країнах, що розвиваються (в Азії, Африці, Латинській Америці, на Близькому Сході); розширення зони вільної торгівлі; популяризація автомобільного транспорту на тлі масового виробництва автомобілів, розвиток і вдосконалення літаків для пасажирських повітряних перевезень, поява високошвидкісного залізничного транспорту в 1980-ті – 1990-і рр.; феномен глобалізації та поява ТНК, зростаюча потреба запускати продукцію на інших ринках; поява нових галузей економіки, таких як ІТ, що потребують глобального маркетингу та підтримки

користувачів-клієнтів; збільшення кількості професійних, галузевих об'єднань та співтовариств; необхідність додаткового навчання співробітників у зв'язку з постійним розвитком технологій, підвищення попиту на тренінги та освітні курси та семінари; розвиток виставкового бізнесу; поява нових послуг, таких як переліт бізнес-класом; становлення інсентив-туризму на хвилі популярності теорій з галузі управління персоналом про необхідність стимулювати та заохочувати працівників, появу спеціалізованих MICE-агентств та інсентив-програм; зростання міжнародного співробітництва у сфері освіти, інтенсивний обмін студентами та викладачами, збільшення кількості зустрічей та візитів на всіх рівнях.

Майже всі компанії спрямовані на організацію ділових поїздок за кордон. У створенні інфраструктури в'їзного бізнес-туризму в нашій країні в останні роки робляться певні кроки – будуються численні бізнес-готелі та бізнес-центри, створюються конгресні бюро та виставкові організації, розширюється календар конгресів, форумів та інших ділових заходів. Ця тенденція легко зрозуміла – за останні роки бізнес-туризм перетворюється на одну з найбільш високоприбуткових галузей світової туріндустрії.

Спеціальне дослідження, проведене економістами Оксфордського університету від імені WTTC, показало, що: зростання ділових поїздок з 2000 р. сприяло створенню понад 40 мільйонів робочих місць, що становить 20% зростання глобальної зайнятості; якщо ділові поїздки будуть скорочені на 25% протягом двох років поспіль, то світовий ВВП буде на 5% нижчим, внаслідок чого стане на 30 мільйонів менше робочих місць, середня втрата становитиме 1% світової зайнятості; ділові поїздки покращують корпоративну продуктивність, отримуючи віддачу від інвестицій 10:1; діловий туризм є невід'ємною частиною міжнародної торгівлі і, за оцінками, одна третина світової торгівлі за останні десятиліття була обумовлена міжнародними діловими поїздками (Swarbrooke, 2001).

2020 рік привніс кардинальні зміни в сектор корпоративного туризму. Перед лицем глобальної пандемії практично кожен учасник галузі, включаючи постачальників, ділових туристів, бізнес-тревел-платформи та тревел-менеджерів, був змушений провести переоцінку старих звичних сценаріїв. Безперечно, базою для ділового туризму є авіап перевезення. Сектору авіап перевезень пандемія торкнулася більше інших галузей економіки (крім, можливо, туристичного сектора), що стало серйозним викликом для учасників сектору ділового туризму. Так, відповідно до даних, наведених у звіті Phocuswright – Global Air Trends, опублікованому у лютому 2021 року, за період лютий 2020 року – січень 2021 року порівняно

з періодом лютий 2019 року – січень 2020 року кількість перевізних місць впало на 66%, у Північній та Південній Америці – на 47%, у країнах Азіатсько-тихоокеанського регіону та Близькому Сході – на 32%. Відповідно до прогнозу IATA (Міжнародної Асоціації Повітряного Транспорту), опублікованому в листопаді 2020 року, збитки світової авіаційної галузі за 2020 рік – понад \$118 млрд., за 2021 рік становитимуть не менше як \$38 млрд., а відновлення галузі не доводиться очікувати раніше 2023 року (IATA, 2021).

Першочерговими завданнями України є активна робота з імплементації Директиви ЄС від 13.06.1990 № 90/314/ЄЕС про організовані туристичні подорожі, відпочинок з повним комплексом послуг та комплексні турне; внесення змін до Закону України «Про туризм» (1995); розробка технічного регламенту «Про організовані туристичні подорожі, відпочинок з повним комплексом послуг та комплексних турне» відповідно до Директиви Ради ЄС від 13.06.1990 № 90/314/ЄЕС; розробка національних стандартів до технічного регламенту «Про організовані туристичні подорожі, відпочинок з повним комплексом послуг та комплексних турне»; встановлення постійного діалогу з метою спільного представлення

туристичних можливостей України, організація та проведення тренінгів, відповідних конференцій, засідань за круглим столом, семінарів із залучення експертів ЄС у держави-члени ЄС.

Висновки. Проведений аналіз динаміки розвитку міжнародного туристичного ринку продемонстрував його зв'язок із сучасними тенденціями, оскільки туристична галузь є невід'ємною частиною світової економіки. Ефективне державне регулювання сфери туризму в Україні є передумовою раціонального використання туристичного потенціалу держави, підвищення конкурентоспроможності туристичних послуг на європейському та світовому ринку. В умовах активних євроінтеграційних процесів, що відбуваються в Україні, та у зв'язку з необхідністю впровадження в життя Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом необхідною є тісна співпраця між Україною та Європейською спільнотою щодо впровадження в законодавство України окремих положень актів законодавства ЄС, директив, регламентів, рішень Ради ЄС. Крім того, необхідною є інформаційна, технічна, освітня підтримка Європейського Союзу, пов'язана з розширенням можливостей туристичного ринку в Україні на високому європейському рівні.

Література:

1. Вовк С.В. Всесвітня туристична організація як глобальний форум у сфері туристичної політики. *Екон. аналіз: зб. наук. праць*. 2014. № 2. Т. 18. С. 81–86.
2. Міжнародна конвенція з договору на подорож. *Збірник договорів ООН*. 1982. Т. 1275.
3. Жарков Г. Правове забезпечення міжнародного туризму. Київ, 2014. 368 с.
4. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейською Спільнотою та їх державами-членами від 14.06.1994. URL: <https://zakon.rada> (дата звернення: 05.08.2022).
5. Закон України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text> (дата звернення: 05.08.2022).
6. Валовий внутрішній продукт України з 2012 по 2021 роки. (млн. грн.). URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/> (дата звернення: 05.08.2022).
7. Mastercard Global Destination Cities Index 2021. URL: <https://newsroom.mastercard.com/digital-press-kits/mastercard-global-destination-cities-index> (дата звернення: 05.08.2022).
8. Долженко Г.П. История туризма в дореволюционной Украине и СССР. Киев, 1998. 128 с.
9. USAID. Туристичний барометр України 2020. URL: https://www.ntoukraine.org/nsts_analytics_.html (дата звернення: 06.08.2022).
10. Сливенко В.А., Подорожко Т.О., Шишкіна В.Б. Аналіз сучасного стану та пріоритетів розвитку ділового туризму в Україні. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2019. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua> <http://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.6.43>
11. WTTC (Всесвітня рада з подорожей та туризму). URL: <https://www.wttc.org/> (дата звернення: 05.08.2022).
12. Райан Миллер. Лучшие направления мира для деловых путешественников, 2020 г. Деловая поездка. 15 ноября 2020 г. Журнал SEOWORLD. URL: <http://seoworld.biz> (дата звернення: 05.08.2022).
13. Лопес Ана М. Страны с самыми высокими расходами на деловые поездки в 2021 г. Information Design for your projects. URL: <http://www.statista.com/> (дата звернення: 05.08.2022).
14. John Swarbrooke, Susan Horner. Business Travel and Tourism. Butterworth-Heinemann, Oxford, 2001. pp. 3–4.
15. Международная Ассоциация воздушного транспорта (IATA). URL: <https://www.iata.org/> (дата звернення: 06.08.2022).
16. Закон України «Про туризм» від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 06.08.2022).

References:

1. Vovk, S. V. (2014) Vsesvitnia turystychna orhanizatsiia iak hlobal'nyj forum u sferi turystychnoi polityky. *Ekon. analiz: zb. nauk. prats'* [The World Tourism
2. Mizhnarodna konventsiiia z dohovoru na podorozh. Zbirnyk dohovoriv OON [International convention on the travel contract.]. 1982. T. 1275. [in English]
3. Zharkov, H N. (2004). Pravove zabezpechennia mizhnarodnoho turyzm [Legal support of international tourism]. Kyiv, 2004. 368 s. [in Ukrainian]
4. Ugoda pro partnerstvo ta spivrobitnytstvo mizh Ukrainoiu ta Yevropejs'koiu Spil'notoiu ta ikh derzhavamy-chlenamy vid 14 chervnia 1994 r. [Agreement on partnership and cooperation between Ukraine and the European Community and their member states of June 14,1994]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/> [in Ukrainian] (accessed 11 August 2022)
5. Zakon Ukrainy «Pro zahal'nodержavnu prohramu adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropejs'koho Soiuzu» vid 18 bereznia 2004 r. № 1629-IV. [Law of Ukraine "On the nationwide program of adaptation of the legislation of Ukraine to the legislation of the European Union" dated March 18.]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> [in Ukrainian]
6. Valovyj vnutrishnij produkt Ukrainy z 2012 po 2021 roky. (mln. hrn.) [Gross domestic product of Ukraine from 2012 to 2021. (million hryvnias)]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/>
7. Mastercard Global Destination Cities Index 2021. Available at: <https://newsroom.mastercard.com/digital-press-kits/mastercard-global-destination>
8. Dolzhenko, H.P. (1998). Ystoryia turyzma v dorevoliutsyonnoj Ukrayne y SSSR [History of tourism in pre-revolutionary Ukraine and the USSR]. Kyev. 128s. [in Ukrainian]
9. USAID. Turystychnyj barometr Ukrainy 2020 [USAID. Tourism barometer of Ukraine 2020]. Available at: https://www.ntoukraine.org/nsts_analitics_.html
10. Slyvenko, V.A., Podorozhko, T.O., Shyshkina, V.B. (2019). Analiz suchasnoho stanu ta priorytetiv rozvytku dilovoho turyzmu v Ukraini. Elektronne naukove fakhove vydannia «Efektyvna ekonomika». № 6. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua> <http://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.6.43>[in Ukrainian]
11. WTTC (Vsesvitnia rada z podorozhej ta turyzmu). Available at: <https://www.wttc.org/>[in English].
12. Rajan, Myller (2020). Luchshye napravleniia myra dlia delovykh puteshestvennykov, Delovaia poezdka. 15 noiabria 2020 h. Zhurnal CEOWORLD. Available at: [http:// ceoworld.biz](http://ceoworld.biz) [in English]
13. Lopes, Ana M. (2021). Strany s samymy vysokymy raskhodamy na delovye poezdki v 2021 h. Information Design for your projects. Available at: <http://www.statista.com/aboutus/our-research-commintment/2501/> [in English].
14. John, Swarbrooke, Susan Horner. (2001). Business Travel and Tourism. Butterworth-Heinemann, Oxford. pp. 3-4. [in English].
15. Mezhdunarodnaia Assotsyatsiia vozdushnoho transporta (IATA). Available at: <https://www.iata.org/> [in English].
16. Zakon Ukrainy «Pro turyzm» vid 15 veresnia 1995 roku № 324/95-VR [Law of Ukraine "On Tourism" dated September 15, 1995 No. 324/95-VR]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua>

Стаття надійшла до редакції 08.09.2022
The article was received 08 September 2022